

שביעי של פסח: שירת האמונה

שירת הים היא שירת האמונה. "אז ישיר משה ובני ישראל" הוא המשך ותוצאה ישירה של סוף הפסוק הקודם: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". כך מפורש במכילתא: "ויאמינו בה' – גדולה האמונה שהאמינו ישראל במי שאמר והיה העולם, שבשכר שהאמינו ישראל בה' שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה". (מכדר"י, בשלח ו'). המכילתא מתארת שלשה שלבים, השלב הראשון הוא האמונה, השלב השני, בשכר האמונה זכו שתשרה עליהם רוח הקודש, והשלב השלישי, כתוצאה מרוח הקודש ששרתה עליהם, אמרו שירה. גם בעולם התרבות הכללי מכירים בכך שכדי ליצור שירה איכותית לא די ברכישת כלים מקצועיים, ידע וטכניקה. שירה מצריכה בראש ובראשונה רוח. בזמננו קוראים לכך "השראה". אף כי אין הגדרה מדויקת מהי אותה השראה, וגם אין כלים ללמד השראה או להנחיל אותה, מי שחוה זאת, יודע במה מדובר, ומי שמבין בשירה, יודע לזהות שירה שנכתבה כמלאכת אומן, לבין שירה שהיא אמנות, והיא נוצרה מתוך השראה. לשירת האמונה, שירה של קודש, נחוצה השראה של קודש, היא הקרויה בלשון המכילתא "רוח הקודש".

אי אפשר ליצור שירה בלי רוח, ואי אפשר ליצור שירה של קודש בלי רוח הקודש. אי אפשר שתשרה על אדם רוח הקודש, מבלי שתקדם לכך אמונה.

מאידך גיסא, אפשר שאדם יהיה אדם מאמין גדול, ואפילו יזכה שתשרה עליו רוח של קודש, אבל הדבר לא יבוא לידי ביטוי בשירה, מכיון שלא סיגל לעצמו את כלי ההבעה של השירה. אדם שכזה הוא כאילו, או כתינוק שלא למד לדבר עדיין, והוא כבר מצוי בשלב שבו הוא מבקש להביע את עצמו, אך אין לו כלים לעשות זאת. האילמות, הממשית או התרבותית, זו הנובעת מקושי בשפה או זו הנובעת מכך שאין לאדם כלי הבעה יצירתיים, היא פגם מהותי בעולם הרוח של האדם. כיון שטבע האדם הוא להיות "רוח ממללא", "חי מדבר" בלשונם של הראשונים, ובהעדר יכולת לבטא את עצמו, נוצר חסר רוחני ונפשי, שעשוי לגרום לעתים לתסכול ניכר ומודע, אך במקרים רבים הוא נותר מעבר למודעותו של האדם. פועל את פעולתו במסתרי הנפש, והשפעתו על היחיד ועל סביבתו, מי ישרונה.

הרב קוק זיהה את התופעה של האילמות הזאת כבעיה לאומית, בעיה שהתפתחה במשך דורות של גלות. אמנם, גם במשך שנות הגלות צמחו בישראל משוררים דגולים, כדוגמת משוררי ספרד בימי "תור הזהב", אולם לדעתו של הראי"ה, אלו יוצאים מן הכלל שאינם מעידים על הכלל. קיימת זיקה ישירה בין תחית האומה בארצה, לבין הופעת רוח הקודש והיכולת ליצירה אמנותית, ובכלל זה ספרות ושירה. לפיכך, הרבה הראי"ה לקרוא להחייאת היצירה האמנותית, במקביל לתחית העם בארצו אותה זיהה כראשית צמיחת גאולתנו. הגאולה קשורה קשר הדוק עם התחיה, עם תחית רוח הקודש, עם שאיפת הנבואה, ומתוך כך – עם היכולת ליצור שירה מקורית וחיונית המבטאת, בין היתר, את גודל האמונה – במידה שהיא קיימת.

תחית עם ישראל בדורות האחרונים חוללה עמה גם תחיה גדולה בתחום היצירה. ראשית, היתה זו תחית השפה העברית והפיכתה משפת ספרות ולימוד לשפת דיבור כללית ועממית, שאפשרה את התרחבות היצירה העברית בכל גווניה. מעבר לכך, גם השינוי באקלים החברתי והתרבותי, השיבה אל ארץ אבותינו ואל חיים עצמאיים של אומה בארצה, הניבו פירות מרובים. עם זאת, כל היצירה הזאת עדיין אינה בהכרח שירת אמונה. שפע היצירה העברית המתחדשת איפשר לצקת בכלים ספרותיים גם את היפוכה של האמונה. רבו היצירות שיש בהם כפירה, חטא ורדידות ערכית ומוסרית. כמו בתחומים אחרים, מפוליטיקה ועד תקשורת המונים, מכלכלה ועד מדעי היהדות, נוצרו כלים חדשים, חלקם טובים ויעילים, שיכולים לשמש לטוב ולמוטב. ככל שמתרבים כלי ההבעה, מתמעטת האילמות. אך השאלה היא, אם יש מה לבטא, מיהם המדברים ומה הם אומרים.

בשנים האחרונות מרבים לעסוק בנושא של הכלים ליצירה והבעה אמנותית גם בחברה הדתית. כתבי עת וחבורות לשירה וספרות, לתיאטרון ואמנות יהודית ודתית עולים כפורחים. המקצועות הללו נלמדים גם במערכת החינוך הסדירה וגם במסגרות ייחודיות ששמו להן למטרה לקדם את היצירה ה"אמונית". אולם צריך לזכור שלא להשאיר עם הכלים בלבד: לא די בפיתוח יכולות הבעה אמנותיות, צריך להעמיק את השרשים האמוניים, כדי שיהיה מה לבטא, וכדי שמעומק האמונה תצמח אותה רוח גדולה, רוח הקודש, שהיא אשר תבוא לידי ביטוי ב"שירה חדשה שבחו גאולים".